LEGENDA O ALAJBEGU: PRIKAZ ROMANA

Amela Lukač Zoranić

Univerzitet u Novom Pazaru,
Novi Pazar, Srbija
a.zoranic@uninp.edu.rs

Samina Dazdarević

Univerzitet u Novom Pazaru,
Novi Pazar, Srbija
samina.d@uninp.edu.rs

Proces stvaranja porodične historije nužno je bitan za čovjeka. Zaboravljeni događaji, junaci i njihove sudbine, nekada začudne a nekada tako proste, često su inspiracija mnogih književnika koji nastoje nizom slova izatkatiti specifični kod sa neupitnim trajanjem.

Svaka slika nastala kao produkt riječi, čije značenje upućuje na obrise nove slike i novog značenja, nosi sa sobom jedno vrijeme i kolektivno pamćenje koje nas tjera da sebi postavimo pitanje: Ko sam? Odakle dolazim? Sličim li na moje pretke? Stoga, priče o porijeklu uvijek privlače pažnju slušaoca jer u njima mnogi, čak i oni kojima to nije cilj, pronađu odgovore, a i način kako da razumiju prošlost. Breme emocije, breme prošlosti i breme predaka hrabro je ponio i Zećir Zećirović ispričavši priču koja i dalje tječe i kroji neke nove priče. Zećir Zećirović, nastavnik, pisac, novinar i publicist, rođen je u Laholu kod Bijelog Polja 1949. godine. Osnovnu i srednju školu završio je u Bijelom Polju, a Višu pedagošku školu – Odsjek za jugoslovensku književnost i srpskohrvatski jezik u Prizrenu 1973. godine.

Radni vijek proveo je uglavnom na području Kosova, gdje je trideset i sedam godina radio ostvarivši bogat i plodotvoran nastavnički i spisateljski rad.

Radio je u više osnovnih škola u Crnoj Gori i Kosovu. Učestvovao je na projektu implementacije nastave na bosanskom jeziku pri Ministarstvu obrazovanja, nauke i tehnologije Kosova. Bio je i član tima za unaprjeđenje nastave na bosanskom jeziku. Bavio se recenzijom i lekturom udžbenika na bosanskom jeziku za obrazovanje bošnjačke nacionalne zajednice na Kosovu. Bio je dopisnik lista Đulistan, prvog štampanog glasila na bosanskom jeziku na Kosovu. Dobitnik je književne nagrade 2007. godine lista Đulistan za pripovjetku Đurumlja. Autor je na desetine pripovjedaka i romana Legenda o Alajbegu. Umro je u Vitimirici 2013. Roman Legenda o Alajbegu napisan je 2002. i broji 160 strana, a posthumno objavljen 2020. u izdanju El-Kelimeha-a.

U središte ove romanske priče je Hakan Murat te je ovo, po tipu, roman lika. Radnja u romanu tječe hronološki i počinje rođenjem sina nekadašnjeg juzbaše Anadolske konjice Hakana Murata.

Bijaše nastupilo predvečerje 1759. godine. Ispred kuće na svom imanju sjedio je Hakan Murat, nekadašnji juzbaša Anadolske konjice. Zlatasta svjetlost je plavila drveće anadolske smokve i dosta veliku kuću sa skerletnim puzavcima, u trenutku, prije no što sunce zaroni i spusti se strmo ispod horizonta anadolske ravnice ostavivši čitav predio u tami. Bio je to trenutak kada se vazduh umiri i prožme teškim mirisom dima zapaljenog drveta i kravlje balege, jasmína i nevena i žute prašine koju su dizala ogromna krda stoke, koju su vraćali čobani sa sagorjelih pašnjaka, kao i čas kada se iz zažarene ravnice čuje zavijanje šakala, dok se prikradaju ivici sela čekajući da nagla tama unese hrabrost u njihova kukavička žuta tijela da bi izletjeli i u selu ili ravnici potražili utjehu za svoje stomake. [...] Dok je Hakan Murat, sjedeći pred kućnim pragom, razmišljao o prošlosti, u kući se začuo plač djeteta. Stara sluškinja Asija hrupi na vrata, pritrča Muratu i čestita mu sina kojeg je dobio sa nastupanjem akšama.

Radnja je ispriповjedana u trećem licu, od strane sveznaјуćeg naratora koji poznaje prošlost, sadašnjost ali i budućnost likova, vodeći čitaoca na svojevrсно putovanje kroz vrijeme.

Pripovјedanje počinje pričom o Anadolcu, koja je ujedno i prvo poglavlje romana, u kojoj autor nastoji predstaviti svog glavnog lika, junaka Kasima, bezmalo bez mane. Od najranijeg doba, njegova sudbina je predodređena. Rođen je da ispuni očeve ambicije da njegov „naslijednik postane čovjek i junak“ carske vojske te ne čudi činjenica da sa 5 godina prolazi kroz razne obuke od držanja sablje do sječenja istom, gađanje iz puške i jahanja. Dječak biva upisan u vojnu školu u Stambolu gdje njegove sposobnosti bivaju zapažene među Stambolijama koji, usled zavisti, uvukoše Kasima u klupko poruge i sukoba koje je rezultiralo fizičkim obračunom što ujedno beše i povod da se Kasimovo ime nestane pod geografski uslovljenim nadimkom „Anadolac“.

Potaknut zavišću i vrelinom mladalačke krvi, ohrabren očevim statusom u društvu, jedne prilike Zaim poturi nogu Kasimu dok je prolazio pored njega. Pao je Kasim u prašinu, a sa svih strana začuo se smijeh Zaimovih drugova. Bijesan zbog toga, Kasim žustro nasrnu i udari Zaima pesnicom. Kao po dogovoru, u isti mah, na njega se sručilo desetak tijela. [...] Čuvši buku, izašao je Kara Hasan i razmršio to klupko isprepljetanih nogu i ruku. Kada je klupko raspleteno, vidio je Hasan u toj gunguli i odgrizeno uho. Na pitanje ko je to uradio, iz desetine grla se čulo: Anadolac! Anadolac [...]. Od tog dana, dugi niz godina to ime će pratiti Kasima kao usud.

Dalje u tekstu saznajemo da je i sam car oduševljen Anadolcem jer mu kazuje poštovanje zbog pobjede na igrama vještina dočekavši ga na nogama, a kasnije mu, zbog ostalih zaluga daruje i titulu bega kao i carske posjede u okolini Stambola.

U sledećem poglavlju Niče raja kao iz zemlje trava autor nastoji da naglasi društveni i historijski kontekst vremena kroz koji radnja teče, izmeštajući radnju iz Stambola u Sandžak.

Početkom ljeta 1789. godine u Sandžaku, a naročito oko Pazara i Akova, pobuni se raja. Osjetili kmetovi da popuštaju carski dizgini, pa umislili da je došlo vrijeme da se jednom za svagda otresu Turaka.

U ovom poglavlju predstavljen je sukob između ustanika, među kojima su, kako autor ističe, “prednjačili razbojnici, lopovija i ubice” i onih stanovnika Pazara koji ne pobeگوهه već iz kula Smajil beg Šarenkapića pružaju otpor. Kroz cijelo poglavlje se prožima priča o stradanju običnog čovjeka koji je uvijek taoc u sukobu sila, i čiji život sa lakoćom biva oduzet a sama vrijednost umanjena. Mržnja, kao breme historijskih okolnosti, očitava se u osjećajima Save Radunova, nekadašnjeg kmeta Smajil bega, koji bi glavu begu otkinuo “samo da mu šaka dopadne”. Naime, Smajil begovo kulturno nasleđe i osjećaji kolonijalne potčinjenosti utječu na Savu Radunova koji, iako neradnik i osoba čija priča nema puno smisla, dobija na značaju kod ostalih ustanika.

U poglavlju Kad kola zapnu, autor, opisujući Anadolčev dolazak u Sandžak daje izvanredne opise krajolika, samog Anadolca i njegove vojske. Zečirović vješto nastoji prikazati reakciju stanovništva u sandžačkim čaršijama na dolazak turske vojske i izvanrednog bajkovitog junaka.

Stiže Anadolac nekakav i sa njim velika vojska i sermija... svi u zlatu i svili odjeveni. Pred njima na krilatom konju jezdi Anadolac, vele, posjekao je dosad trista hiljada ćafira tamo negdje po Moskoviji, Jehudiji i Underevini. Sam mu sultan darivao bilesim čelenku, sablju damaskiju i velike luke i čitluke oko Stambola. Gazija pravi, fermañ od cara dobio da feti po Sandžaku i red zavede.

Anadolac je prototip savršenog muškarca i autor koristi svaku priliku da to naglasi svojim čitaocima. Njegove fizičke vrline su toliko očigledne da mu je skoro nemoguće pronaći manu. Njegova oprema u potpunosti pristaje njegovoj ličnosti te svojom ljepotom u potpunosti pleni zaokupljujući pažnju čitaoca.

Na drumu pomoli se konjica. Anadolac bira prečice; ne voli da ide putem koji određuju drugi, sem kad mora. Na njemu čohane čakšire, a široki trabalos pojas devet puta obmotan mu oko pasa, mintan od žute svile, a džamadan zlatom nakićen; za silah mu dvije kubure, srmom okićene, svaka srma po sedminu oke zlata na njima, preko toga po sedam merdžana, a po vrhu toga alem kamen dragi. O pasu mu sablja damaskija, a o unkašu dugačka mazera. Na glavi mu billesim čelenka od čelika ljuta, okićena zlatom i dragim kamenjem. Pod vjeđom mu ljute oči kao u risa, kad sijevnu, kao nožem presijeku. Čisto mu lice kao u djevojke, malo preplanulo, išibano ljutim vjetrom i vrelim anadolskim suncem opaljeno.

U poglavlju Mejdan saznajemo o viteškim podvizima glavnog junaka koji olako u dvoboju pobeđuje antipoda Filipa Mečkaru, čija snaga i junaštvo bejahu čuveni po zlu. Potom slijedi poglavlje Edžel koje ogoljuje fizičku surovost krvnika Edžela pred čarima lijepe Mare. Neustrašivi gorostas pred kim drhti i staro i mlado zadrhtaće „poput pruta na vodi“ pred zanosnom djevojkom, svjedočeći da vojnici i u ratu znaju biti „ljudi od krvi i mesa“.

Kako bi pojasnio otkonim Laholo, narator najavljuje poglavlje Hajdur Puh. Brižljivo prenoseći predanje o Hajduru Puhoviću, jadnom čovjeku koji je zbog svojih nedostataka – bio je gluh i nijem od rođenja, bivao zloupotrebljen od drugih, i njegovoj iskrenoj ljubavi prema stvoritelju, kako ga je majka učila, i koji je jedino dvije riječi mogao izgovoriti: „Allaha volim“, odnosno Lah-Olo kako bi se čulo sa njegovih usana, narator koristi priliku da objasni kako je nastao i naziv mjesta Laholo.

Jedino što je Hujdur mogao da promuca bile su dvije skraćenice: Lah i Olo. Majka ga je odmalena učila da kaže: Allaha volim – da bi se bar po tome razlikovao

od hrišćanske djece sa sličnim mahanama. Hujdur je te dvije riječi izgovarao na svoj način: Lah i Olo, i to tako što razvali velika usta prepunjena vlažnim crvenim jezikom i skoro sastavljeno grakne: Lah-Olo.

Slučaj Hajdura Puha, gluvog i nemog sirotana, oslikava žalosnu istinu svih onih muškaraca i žena koji rođenjem bivaju obeleženi specifičnostima i njihov život koji lagano čilji zaviseći od milosti ili nemilosti lokalnog življa dok njihova jednostavnost zapravo predstavlja i njihovu grandioznost u istini i čistoti duha.

Nije samo ime mjesta zaintrigiralo Anadolca, ljepota prijedela ga je oduševila te je odlučio da u njemu i ostane.

U daljini je vidio ogranke Bjelasice obasjane suncem, dolinom, između vrbaka, krivudao je Lim, a desno od njegove obale uzdizala se blaga padina koja se završavala zatalasanim predjelom, više obravnim nego strmenim koji je bio naseljen. Pogled mu se zaustavi na tom selu. Sredinom sela prolazi krivudav put oko kojeg su se razmjestile oniže kuće, okružene voćnjacima u potpunom cvijetu, pa je iz daljine cijelo selo izgledalo kao neka ogromna čipkana koprena, koja je privlačila pogled.

Mnoge romaneskne priče nose određenu dramsku tragiknost tako u poglavlju Kosana, svjedočimo gubitku mladog života. Zabranjena ljubav je uvijek ona koja najviše izaziva i boli. Ishod je nerijetko poguban kao što je slučaj i sa Kosanom, čije će se „žive oči“, mladost i ljepota prerano ugasiti usled tuge jer ne može biti sa dragim za kojim joj duša i tijelo treperahu.

Slijede i poglavlje Alajbegova kula, koje je ujedno i najduže, govori o izgradnji kule i silini njenog gospodara, potom poglavlje o lijepoj djevojci i njenom usudu Almasa, i na koncu, poglavlje Raznijiše sve kao Alajbegovu slamu, o ljubomori, kukavičliku, osvjeti, grijehu i nadasve ljudskoj slabosti.

E moj beže, dugo si vremena među ovim vrletima proveo, ali ništa, galiba, nijesi naučio. Od dvora si došao, te sam mislio da i njihov urnek znađeš. Neka znaš, u Stambol odavde najlakše stiže kleveta, a iz Stambola do ovamo najbrže stiže svilen gajtan.

Izdaja kao neminovna kruna života velikog čovjeka zadesiće i Anadolca. Izdaće ga oni kojima je vjerovao i koje je kao brata voleo. Ispunjenje predskazanja značiće i kraj nekoliko života koji će se gasiti jedan za drugim u uskim uzročno-posledičnim vezama.

Posebnu pažnju u romanu zavređuje prikaz protoka vremena. Vrijeme, koje nikako ne možemo posjedovati niti zaustaviti, a čijoj prolaznosti svjedočimo, uvjetuje neprekidan slijed događaja koji se odvijaju u nepovratnom smjeru. U književnom tekstu se njegov tok može mjeriti stranicama ispisanih riječi, ili pak jednom rečenicom u kojoj se smenjuju godišnjih doba. U romanu Legenda o Alajbegu vrijeme je raznoliko prikazano. U nekim poglavljima se smenjuju godine, mjeseci, dani, sedmice, dok u nekim drugim trenutak kao da traje vječnost.

Za Kasima, u početku, brzo protiče i vrijedi onoliko koliko je Kasimu potrebno da o određenim momentima promisli i pred našim očima ih proživi, dajući im posebno trajanje.

Njegovo rođeno ime kao i nadimak Anadolac, koji ga je geografski određivao, nestaje pod titulom Alajbega koja će se stopiti sa njim.

Kasim je dječak koji bezbrižno raste ispunjem ljubavlju majke i očekivanjima oca da mu sin bude još bolji vojnik od njega, te počinje sa obukom dječaka sa njegove

napunjene tri godine, oduzimajući mu djetinjstvo i dječiju igru, jer je Kasimu, već od samog početka, bio predodređen put.

Kako se Kasimovo tijelo čeličilo tako je i um sazrijevao a vojne vještine sve više bivale izražene transformišući ga u Anadolca, tipičnog turskog junaka kojem je skoro nemoguće pronaći mahanu.

Brz poput strijele, naočit, jak, hrabar, čestit, skroman, sa smislom za komandovanje, Anadolacu nema ravnog u carskoj vojsci. Osim toga, njega ne krasi samo odlike fizičke spretnosti i vrline već i izvanredan razum. Naime, za iskazanu mudrost pred sultanom biva nagrađen titulom bega, te Anadolac postaje Alajbeg, podanik sultana, branitelj nemoćnih, delilac pravde, marljivi učenik, čuvar bratovljev i pokornik Allahov.

Anadolija osta iza Alajbega, novi krajevi osvojiše njegovo srce. Sandžak koji je trebao da brani, čuva, pokori, po sve ga uze, oblikujući mu život poput visoke kule koju mjesecima zidahu za njega - Alajbega.

Igra lirskog i epskog izraza kontinuirano se prepliće u opisima sandžačkog krajolika. Upotrebom stilskih figura, metafore, metonimije, personifikacije, autor čini pejzaže još izrazitijim, kao da ih uzastopno oživljava pred očima čitaoca.

„U oči sabaha, predzorje modro kao čivit, mjesec se zanese ljepotom kraja i na mah udavi u bistroj vodi Raške...“

Autor koristi toponime kako bi geografski definisao prostor zbivanja radnje. Sandžak, Novi Pazar, Materidža, Bjelasica, Sušica, Bijelo Polje, Rasovo, Godijevo, Korita, Akovo, Obrov, Bir-han, prijedeli kroz koje je jezdio, svojom nesputanom ljepotom oduševljavali su Alajbega, da bi ga Laholo, poput neke ogromne čipkane koprene, kako mu je, okupanom suncem izgledalo, potpuno očaralo te i odlučio da u njemu podigne kulu i nastani se.

U romanu se prepliće nekoliko tema čiji su pronosioci nosioci sam Alajbeg i ostali likovi.

Tema bratske ljubavi ogleda se u odnosu Alajbega i brata mu Muhšira, tema prijateljstva i izdaje (Alajbega i Šemsi-beg Redžepagića), tema odanosti i prevare (odnos Hajvaza prema Alajbegu), pohlepe, ljubomore i okrutnosti oličena u liku Čorpaše, kao i tema osвете i greha (Muhširbeg i Halima).

Pored Alajbega, ostali likovi u romanu oslikani su sa više ili manje pažnje, skoro da o njima ništa i neznamo, osim onih pojedinosti sa kojim narator želi da nas upozna. Interesantni su prikazi žena. Od lijepe i tragične junakinje Kosane, te pohotne i razigrane Halime do raskošne i umne Almase. Očigledno je da, pored sve čestitosti, hrabrosti, znavatnosti, ljepote i mudrosti, Alajbeg nema sreće u ljubavi.

Ljubav će mu biti data onoliko koliko da je okusi, da spozna kakva ona može biti, taman toliko da vječno može osjećati žal za gubitkom i tugovati nad neznanim prokletstvom.

Baš kao što se i godišnja doba brzo smenjuju u tekstu, kako vrijeme tječe, nestat će Kosane, nestat će Halime, nestat će Almase i nestat će Alajbega, ali neće nestati priče o njemu, njegovim ljubavima, sili i poštenju.

Ljepota i raskoš bosanskog jezika ogleda se u autorovom naratološkom postupku, stoga se lako može očitovati da je kod autora, kao to T. S. Eliot kaže, nakon zrelosti jezika došlo do zrelosti duha i zrelosti manira. Bosanski jezik Zečira Zečirovića nastavljač je tradicije i čuvar porodične prošlosti i okolnosti jednog

drugogog vijeka, upućuje nas na nasljeđe i pitanje spoznaje nas samih utičući na zrelost duha.

Na koncu, toplo preporučujemo čitanje romana Legenda o Alajbegu Zećira Zećirovića.

Literatura:

Zećirović, Zećir, Legenda o Alajbegu, El- Kelimeh, Novi Pazar, 2020.

.